

nemzetiségei villanak elének a csárdás, a kóló, a polka lineáris összefonódása láttán). A színészi mozgás „beszédes” megkomponáltsága nem annyira feltűnő, mint az előző filmekben, azért még érezteti hatását az egész filmen végighúzó rendezői koreográfia (talán a legszebben megkomponált jelenet: a búcsúzó szolgálólányok „megrendezettsége”).

A megújított stílus legszembetűnőbb megnyilvánulása a valóság-szugesztio stilizáltságának a nagyarányú csökkenése, de — és itt ez a *de* nagyon is hangsúlyozott — az asszociációs jelrendszer, a gondolatokat megjelenítő képsorok továbbra is megmaradtak, kissé leszűkítve ugyan, mégis régi fényükben.

A *Magánbűnök, közerkölcsök* képes egy szélesebb közönséghez szólni, és népszerű film is lehet, de az is kétségtelen, hogy ez a közönség a sok „meglepetés” (meztelenség, nemi aberráció stb.) láttán nem fogja felfedezni a film második, harmadik... szintjén azokat a sokkoló tartalmakat, amelyekre az előző Jancsó-filmekben felfigyelt vagy ráérezett. Jancsónak ez a filmje „valóban intellektuálisan pornográf és szép, de nem éri el a régi filmjeinek hatását”, noha régebbi filmjeinek mondanivalója, a parabola itt is megvan, de az ismét egy kis csoport számára „szólal meg”.

Az egész film, a visszafogott stilizáltság, a sűrítés — artisztikum. Fölmúlhatatlan képköltészet és rendezői látásmód, Balázsovits Lajos színészi teljesítménye stb. stb. „Meglepetések” és újabb „meglepetések”. Mindenesetre nem mindennapi élménnyel távozhattunk a filmszínházból.

HAJNAL Jenő

T Á J É K O Z Ó D Á S

ART IN THE MAIL

Palmerstone, Wellington, New Plymouth, Hamilton, Auckland, Wanganui, Masterton, Nelson, Christchurch, Invercargill, Napier és Gisborne lesz az állomása annak a nagy nemzetközi *mail art* kiállításnak, mely az év folyamán bejárja egész New Zealandot. A Palmerston North-i Manet—Watteau Galéria vállalkozása nyomán ez a távoli szigetország is reverzibilis úton bekapcsolódik a világ időszerű művészeti folyamataiba. A szervezők meghívására tizennyolc országból kereken háromszáz alkotó jelentkezett, s ez már önmagában véve is jelentős eredmény.

A *mail art* — postai művészet, művészet mint postai tevékenység — története az ötvenes évek közepén kezdődött, amikor a hivatalos képtárakat és gyűjtőket megkerülve egyes alkotók páratlan cipőket, festett

pulóvereket, kollázsból, montázsból szerkesztett művészi leveleket hoztak forgalomba, főleg egymás tájékoztatása érdekében. A hatvanas évek földalatti — underground — művészvilága az akkor *correspondence art*-nak, levelezés- vagy kapcsolatművészetnek nevezett alkotói tevékenységet legitim kifejezőeszközzé fejlesztette. Ennek a nem is annyira esztétikai, mint inkább etikai és kommunikációs újításnak a fő kezdeményezője, Ray Johnson például New Yorkban megalapította a Correspondence Art School-t. Jelentős szerepe volt Ken Friedmannak, a Fluxus csoport tagjának is. Az Egyesült Államok-, Kanada-, Európa- és Dél-Amerika-szerte felbukkanó mail art alkotók idővel több postai kommunikációs eszközt vontak be a művészetbe: levelezőlapokat, gumibélyegzőket, telefon- és táviratüzeneteket.

A mail art keretében működő alkotók a nemzetközi postai közlekedésben és áruforgalomban találták meg azt az új médiumot, mely többek között lehetővé tette számukra a hivatalos közegekből, a tekintélyharcból, a tőkeszerzésből és a sztárkultusból való önkéntes távolmaradást, önkizárást, de a teljes elhallgatás, a visszahúzódás, az alkotói erők visszafojtásának veszélye nélkül. Talán egyetlen, a kommunikáció szintjén vizsgált művészeti tevékenység sem kötődik annyira a hétköznapi harcához, az egzisztenciális helyzethez, az élet- és létformához, mint éppen ez.

Art and Marginal Communication című elméleti munkájában Hervé Fischer arra a veszélyre mutat rá, mely napjaink mérhetetlen tömegkommunikációs áradatában bizonyos egyéneket és szociális csoportokat megsemmisüléssel fenyeget. Ezt a cseppet sem könnyű helyzetet egyes alkotók a hírközlés, az értekezés jelentésének és fogalmának gyakorlati felülvizsgálásával, kijavításával kívánják megmenteni. Az új művészeti (és egyéb) kommunikációs rendszerek, mint a mail art is, többek között azokra az egyéneket és a társadalom peremén levő szociális csoportokat érintő létproblémákra kívánnak hangsúlyt helyezni, melyeknek bemutatását a kapitalista társadalomban a rádió, a televízió és az intézményszerű sajtó mindeddig visszautasította. A szabványosított művészeti rendszerek és javaslatok haszonelvű törekvéseivel ellentétben a mail art az egyén javaslatát igyekszik kanalizálni napjaink szellemi körforgásában. Így nem csoda, hogy az intézményszerű és bizonyos hatalmi háttérrel rendelkező, a piac és a reklámgépezet függvényeként ténykedő művészek lebecsülik és ócsárolják a szerintük közönséges, »művészetlen« postai aktivitást, melynek szószólói gyakran felteszik a kérdést: „Mit is csinálnánk, ha nem kommunikálhatnánk?”

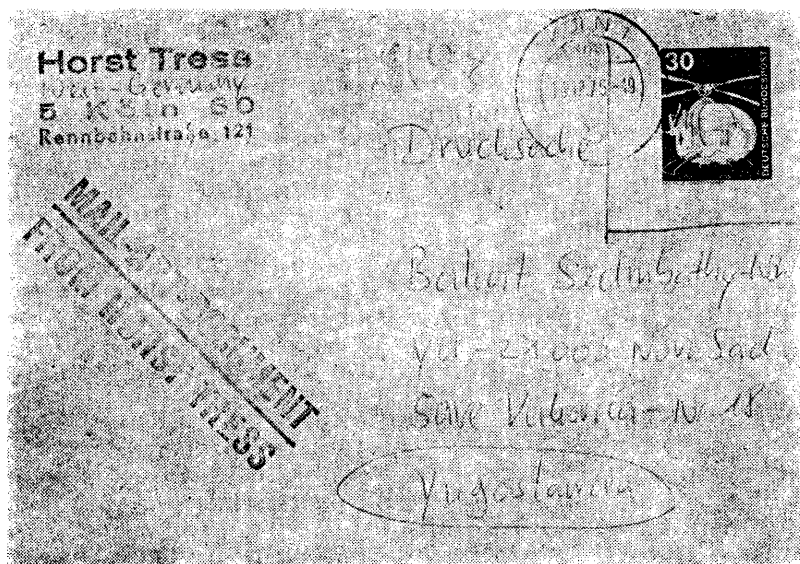
Fontos aláhúzni, hogy a mail art nem új „világmegváltó” izmus, esztétikai vagy etikai irányzat, hanem a már meglévő nem konvencionális művészeti törekvések *terjesztésének, szétküldésének, elosztásának* minden eddiginél gyorsabb, közvetlenebb és hatásosabb módja, tehát a nemzetközi postát alkalmazó, a hivatalos és intézményszerű művészeti áru-

forgalmat megkerülő autonóm hírközlési elv. Főleg azok az alkotók alkalmazzák, akik etikailag tisztázták helyzetüket és szerepüket a társadalomban, így a művészetben is: jelen lenni a mindennapok küzdelmeiben, hatni a legtávolabbi közegben, lemondva a dicsőségről és elismerésről.

Uruguayból, Brazíliából, Argentínából és más dél-amerikai országokból naponta visz a posta mail art küldeményeket a világ minden tájára. Nem véletlen, hogy a Chilei Forradalmi Baloldal 1975 októberében kiadott kiáltványában a gerillaharcnak erre a sajtószerű formájára külön hangsúlyt fektetett: „Lássátok el magatokat papírral, ceruzával, filctollal, pasztellel, krétával, lehetőség szerint írógéppel, telefonérmekkel, szögekkel, kockacukorral, fémreszeléssel, zsillettel stb. Formáljátok át őket a népi harc fegyvereivé a diktatúra elleni küzdelemben.”

Ha a mail art-ra csupán úgy tekintünk, mint a művészetben végbe ment radikális nyelvi változásra, amely természetesen a különféle manipulációk, cenzúrázások és mesterséges válogatások ellen is irányult, több lényeges fordulatot nyugtázhatunk. Annak ellenére, hogy a mail art alkotások a legkülönfélébb anyagokból készülnek, hagyományos értelemben vett szobor vagy festmény már nincs köztük. A postai kézbesítők például ruhaanyagokat, háztartási kellékeket, X-sávokat, videoszalagokat, hangszalagokat, színes és fekete-fehér fénymásolatokat (xerox), síknyomatokat, szitanyomatokat, litográfiákat, plakátokat, levonókat, jelvényeket, folyóiratokat, újságokat, radiogramokat, kézzel készített apró

Horst Tress (NSZK): Világunkat a kommunikáció változtatja meg, 1975, levelezőlap

tárgyakat, gumibélyegzőket, fényképeket, színes diafelvételeket, levelezőlapokat és írásbeli dokumentumokat vittek a Palmerston North-i galéria címére. A világ távoli részein élő alkotók a verbális értekezést és a személyes kapcsolatokat mellőzve a legváltozatosabb, postai szállításra alkalmas anyagok alkalmazásával tájékoztatták egymást munkásságuk általános jellemvonásairól.

Marcel Duchamp jól sejtette, hogy kell lennie egy másmilyen, a XIX. század burzsoáziájának szalonjait, múzeumait és üzleti szellemű galériáit elkerülő útnak, mely a művészetet a kor követelményeinek megfelelően, már nem csak a kiváltságosok révén tudja felújítani. Boite-en-Valise című 1941-es alkotásában már ezt az elképzelést valósította meg: miniatűr alkotásainak és írásainak gyűjteményét dobozba helyezte, és zöld tokot csatolt hozzá. Ready made-sorozatai radikálisan megváltoztatták a művészet fogalmát, és a figyelmet annak természetére irányították. Már a Boite-en-Valise esetében a hagyományos művészethez fűződő „csodálkozást” az újításokhoz kapcsolódó „elmélkedés” váltotta fel.

A mail art végsőig nyitott kommunikatív rendszer, mely a világrészek közötti távolságokat, országhatárokat és nemzeti nyelveket áthidalva ötletek, alkotói kezdeményezések szabad cseréjét, bemutatását teszi lehetővé a legkülönbözőbb társadalmi-szociális csoportok és képviselőik

között, tekintet nélkül azoknak a társadalom, így a művészet hierarchiájában betöltött szerepére. A mail art alkotók a művészetet olyannak szeretnék, amilyenek Duchamp kérdő mondatában sejlett fel: „Készíthet-e még valaki is alkotást, ami nem művészi alkotás lenne?”.

Nem korszakalkotó, de mindenképpen a kor követelményeihez igazodó művészeti kommunikatív javaslat, mely új esztétikák helyett a már meglevők gyors és határtalan körforgását szorgalmazza.

SZOMBATHY Bálint